

Softpower og fanatisme. Saudi-Arabien har brugt milliarder af oledollars på at sprede wahhabismen og en ideologisk bestemt offermentalitet i den islamiske verden. Men saudierne bidrager faktisk også til almindeligt udviklingsarbejde – herunder til ofrene i Pakistan.

Petrodollar-islam

Siden 2003 har saudierne koncentreret støtten til udbredelsen af wahhabismen til konservative kulturelle mål som moskeer, islamiske kulturcentre og koranskoler. FOTO: IMPACT/SCANPIX

Af JEPPE MATZEN

Allah er stor. Det samme gælder strømmen af oledollars, som Saudi-Arabien igennem årene har kanaliseret ud i den muslimske verden for at støtte nødlidende muslimske brødre og sprede kongedømmets puritanske og dybt konservative udgave af islam, wahhabismen.

Den saudiske missionsvirksomhed regnes blandt flere forskere i radikal islamisme som stærkt medvirkende til den radikaliserende og den militante islamisme, som den islamiske verden har oplevet i løbet af de seneste godt 40 år. Høgene blandt forskerne har set Saudi-Arabien som et nervecenter for ekstremisme og har advaret imod farerne ved kongerigets forsøg på at eksportere wahhabisme ved at finansiere opførelse og drift af moskeer, koranskoler, kulturcentre i mindre velstillede muslimske broderlande og iblandt Vestens muslimske samfund.

De saudiske pengestrømme har for alvor været genstand for forskerverdenens opmærksomhed, siden al-Qaeda kom i søgelyset efter 11. september 2001. For selv om de royale saudiske milliarder blev givet gennem semi-statslige islamiske velgørenheds-

organisationer og NGO'er, endte de ofte i lommerne hos militante organisationer eller terrorister, herunder al-Qaedas. Det fastslog en række redegørelser og studier i årene efter angrebet på de to tvillingetårne.

Men forskernes studier af Saudi-Arabiens pengestrømme har også haft deres begrænsninger. For så snart forskerne havde fulgt terrorrelaterede pengestrømme til Saudi-Arabien, gik sporet koldt. Det var ikke muligt at få lov til at forske i de interne forhold i Saudi-Arabien, der havde haft indflydelse på, hvordan og hvorfor landet var blevet en central kilde til finansiering af internationale islamistiske og ikke mindst militante organisationer.

Derfor er Saudi-Arabien i litteraturen om kongerigets religiøst motiverede bistand ofte blevet fremstillet som en sort boks, der pumper en stadig strøm af saudisk radikaliserende ud i omverdenen. Dette ufuldstændige billede bliver der nu til dels rettet op på i en ny bog, *Jihad in Saudi Arabia*, af den internationalt anerkendte Saudi-Arabien ekspert, Thomas Hegghammer fra det Norske Forsvars Forskningsinstitut. Som den første vestlige forsker har han fået lov til at gennemføre feltstudier i Saudi-Arabien af landets militante islamisme samt af

---

I 1950'erne fandt der en vigtig teologisk ændring sted i det saudiske religiøse establishment, der på det tidspunkt ophørte med at se andre ikke-wahhabi-muslimer som vantro. De anerkendte altså ikke-wahhabier som muslimer, der ikke var urene, men så at sige kunne nås.

kongerigets officielle støtte til velgørenhed, islamistiske organisationer og jihad-bevægelser.

Og lad det være sagt med det samme. Hegghammer stiller sig skeptisk overfor, om saudierne kan bebrejdes at være hovedmændene bag den øgede radikaliserende, som dele af den islamiske verden, herunder Palæstina, Pakistan og Somalia, har oplevet. Men han erkender, at der for tiden foregår en kamp mellem liberale og konservative kræfter i den islamiske verden, og i den kamp hjælper Saudi-Arabiens eksport af wahhabisme ikke de liberale eller moderate kræfter.

WAHHABISMEN, som er Saudi-Arabiens statsreligion, er en ekstremt puritansk og streng udgave af islam. Den har sit navn fra Muhammad ibn Abd al-Wahhab, der i løbet af 1700-tallet grundlagde den religiøse sekt. Al-Wahhabs ideer blev dengang betragtet som værende for radikale af hans modstandere, blandt andet på grund af hans påbud om, at utro skulle stenes til døde. Men al-Wahhab blev sponsoreret og beskyttet af huset Saud, der i løbet af 1800-tallet brugte hans lære til at legitimere store erobringer og nedslagtninger af modstande-

re ud fra den devise, at dets fjender dyrkede flerguderi og dermed fraveg Koranens lære om Guds enhed.

Traditionelt har wahhabismens tilhængere derfor opfattet andre religiøse retninger inden for islam som kætterske, imens man selv har gjort krav på at have den ægte og rene form for islam. Det er denne dem-og-os opdeling, som anklages for at have medvirket til sekteriske konflikter og spændinger i de dele af den muslimske verden, hvor wahhabismen er blevet introduceret som et udefrakommende og ikke traditionelt hjemmehørende element.

»Når folk i Asien og Afrika klager over saudisk indflydelse, handler det om saudiske penge til at bygge moskeer for, og om stipendier der kan sørge for, at de lokale kan blive religiøst uddannede i Saudi-Arabien. For når de kommer tilbage, tror de, at de er helligere end paven, og derfor ser de ned på de lokale islamiske traditioner. De er missionærer og tror, de har den rene lære og ser andre som mindreværdige væsner,« siger Hegghammer.

Det saudiske forsøg på at sprede wahhabismen dateres globalt ofte til 1970'erne og de enorme rigdomme, der tilflød kongeriget under oliekrisen. Men faktisk blev grundstenene til missionen allerede lagt før.

»Den globale udbredelse af wahhabismen har to stadier,« fortæller Hegghammer.

»I 1950'erne fandt der en vigtig teologisk ændring sted i det saudiske religiøse establishment, der på det tidspunkt ophørte med at se andre ikke-wahhabi-muslimer som vantro. De anerkendte altså ikke-wahhabier som muslimer, der ikke var urene, men så at sige kunne nås.«

Ifølge Hegghammer skal den ændrede holdning ses i sammenhæng med, at saudierne havde fået hyppigere kontakt med egentlige ikke-muslimer, hvilket havde fået dem til at indse, at der var vigtigere og større fjender til end muslimer fra andre grene af islam.

SKIFTET betød, at det religiøse establishment i Saudi-Arabien over en 20-års periode gik fra at være uinteresserede eller direkte fjendtligt indstillede over for ikke-wahhabier til at være den største drivkraft bag ideen om, at muslimer over en kam bør hjælpe hinanden. Fra begyndelsen af 1970'erne, da oliepengene begyndte at strømme ind, blev denne ide for alvor forsøgt ført ud i praksis.

»Der er to forskellige typer, som involverer sig i velgørenhedsorganisationerne i løbet af 1970'erne og 80'erne, er. Den ene er dem, der vil sprede wahhabisme gennem finansiering af moskeer, etablering af kulturcentre og biblioteker rundt omkring i den muslimske verden. Den anden type er den politiske, der involverer sig for at sprede Pan-islamismen og ideen om, at alle muslimer er under angreb. Disse folk holder konferencer og producerer magasiner om konflikter rundt omkring i verden, hvor muslimer kæmper med ikke-muslimer. Generelt kan man sige, at de, som fremmer den sociale konservatisme gennem wahhabisme, er saudier, mens de, der vil fremme den politiske version i høj grad også er udlændige. I løbet af 1960'erne og 1970'erne er der en lang række islamister fra Det Muslimske Broderskab, som flygtede fra Ægypten og Syrien. De fleste af dem kom til Saudi-Arabien, og mange af dem fik arbejde i landets Pan-islamiske velgørenhedsorganisationer, fordi de havde international erfaring. Derefter brugte de organisationerne til at udbrede det, jeg vil kalde 'offerfortællingen' om, at den muslimske verden bliver undertrykt, ydmyget og angrebet af ikke-muslimer. Det er denne politiske fortælling, der er den mest problematiske, og som har ydet det største bidrag til en øget radikaliserings,« fortæller Hegghammer.

Blandt de saudisk-finansierede velgørenhedsorganisationer, som de muslimske brødre infiltrerede, var Den Muslimske Verdensliga den vigtigste. Den blev grundlagt i Saudi-Arabien i 1962 med det formål at fremme wahhabismen. Ud fra Den Muslimske Verdensliga sprang en række underorganisationer og NGO'er, herunder den Internationale Islamiske Hjælpeorganisation (IIRO). IIRO har blandt andet finansieret den filippinske islamistiske terrorbevægelse, Abu Sayyaf-gruppen, og velgørenhedsorganisationen står i dag på USA's terrorliste.

Men stort set alle de saudiske velgørenhedsorganisationer har tidligere finansieret militante organisationer. En politik, som var opmuntret af Vesten, da de afghanske mujaheddiner i 1980'erne havde brug for penge, materiel og hellige krigere til kampen mod Sovjetunionen.

»Efter 1992 begyndte saudierne at begrænse omfanget af den rent militante støtte,« fortæller Hegghammer. »De slog ned på folk, der sendte militært udstyr og penge fra Saudi-Arabien til modstandskampe eller hellige krigere i Bosnien, og på nogle af de folk, der sendte penge til Bin Laden. Alligevel kan man sige, at der var en vis tolerance med hensyn til, at en del af pengene gik til militante organisationer.«

DEN saudiske tolerance af velgørenhedsorganisationernes støtte til militante islamister ophørte i løbet af 2003, hvor Saudi-Arabiens regering begyndte at gennemføre antiterror-kampagner og forsøgte at stoppe finansieringen af militante grupper. Saudierne ændrede holdning, fordi de selv blev hjemsøgt af terror. I 2003 indledte Al Qaeda nemlig en terrorkampagne i kongedømmet. Den førte til, at saudierne strammede grebet om de statsligt finansierede velgørenhedsorganisationer samt de forskellige islamiske NGO'er.

I dag har Saudi-Arabien fået bedre styr på, at de statslige finansierede NGO'er og velgørenhedsorganisationer ikke bruger deres penge på at støtte terrorrelaterede organisationer. Men pengestrømmene til udbredelsen af wahhabismen gennem støtte til etablering af moskeer, islamiske kulturcentre og koranskoler er stadig intakt. På det punkt er Saudi-Arabien, ifølge Hegghammer, ikke så meget anderledes end andre lande, som også forsøger at udøve softpower ved at fremme deres kulturelle eller religiøse traditioner.

Set fra et saudisk synspunkt er forsøget på at fremme wahhabismens konservative normer derfor helt naturlig. Den styrker kongefamiliens og landets position og legitimitet inden for den islamiske verden. Ifølge Hegghammer skal man også tænke på, hvad resultatet ville blive, hvis saudierne beholdt deres enorme velstand for sig selv og undlod at donere penge, hvis muslimer fra for eksempel Bosnien, England eller Pakistan bankede på døren og bad om støtte til at bygge en ny moske.

»Så ville folk syntes, at de var nærige og usolidariske. Man kan så spørge, hvorfor de ikke bare bruger pengene på almindeligt udviklingsarbejde, på at bygge veje og infrastruktur? Og her må man sige, at det har de faktisk også gjort. Saudi-Arabien bruger enorme mængder penge på udviklingsarbejde i den muslimske verden.« I perioden fra 2004 til 2008 steg den saudiske udviklingshjælp fra 10 milliarder kroner til 32 milliarder kroner om året. Senest har saudierne annonceret, at landet giver 600 millioner kroner til ofrene for oversvømmelserne i Pakistan.

Thomas Hegghammer: »Jihad in Saudi Arabia. Violence and Pan-Islamism Since 1979« Cambridge University Press, 2010.

Planter. Russiske forskere døde under Anden Verdenskrig for at beskytte samlingen. Nu er den truet af et boligselskab.

Farvel til smagen af sommer

AF ANNETTE K. NIELSEN

Under belejringen af Leningrad under Anden Verdenskrig, hvor temperaturen i løbet vinteren 1941-42 faldt til under 30 minusgrader, var mad så knap, at byens borgere spiste *alt*. Det vil sige hunde, katte, rotter, lim, gammelt læder og sågar hinanden. Hundredtusinder døde af sult inklusive nogle af de videnskabsfolk, som vogtede over en enestående frø- og plantesamling ved det, der dengang hed Forskningsinstitutet for Planteavl og nu hedder Nikolaj Vavilov Forskningsinstitutet. Forskerne kunne have overlevet, hvis de havde spist samlingen. Men risspecialisten D.S. Ivanov sultede ihjel omgivet af mange tusinde sække ris. Samme skæbne valgte jordnøddespecialisten A.G. Stjukin, havresamlingens vogter, L.M. Rodina, og kartoffelsamlingens vogtere, A. Kameraz og Olga Voskresenskaja. De var nemlig fuldt ud bevidste om, at fremtiden for Sovjetunionens fødevarerproduktion lå i deres hænder.

Det er værd at erindre sig i dag, hvor det ser ud til, at en afdeling af instituttet, der hedder Pavlovsk Forsøgsstation, formentlig kommer under ploven til fordel for et boligbyggeri. Jorden, samlingen gror på, skal nemlig udstykket til ejerboliger af boligselskabet Russian Housing Development Foundation.

Den samling, det går ud over, er en unik, levende samling af frugttræer og bærplanter. Man regner med, at omkring 90 procent af de planter, der findes på forsøgsstationen, ikke eksisterer andre steder på jordkloden. Det drejer sig om knap 1000 slags jordbær fra 40 lande og det tilsvarende antal solbær-sorter, over 100 forskellige slags stikkelsbær, hindbær, kirsebær, rønnebær, kaprifolium, æbler, blomster og pærer. Samlingen forsyner planteavlere i hele verden med genetisk materiale, hvorfra man kan fremavle nye sorter, som er modstandsdygtige over for sygdom, tørke og ændringer i vækstforhold. Ruslands landbrug tjener omkring 2,5 milliarder kroner på solbærsavl alene, og 60 procent af de sorter, man avler, er blevet udviklet på Pavlovsk. Forsøgsstationens samling vil danne grundlag for en videreførelse af denne industri, hvis de nuværende planter bliver ramt af sygdom eller dramatiske ændringer i vækstbetingelser. Noget, man godt kan forestille sig efter den omfattende tørke, som har hærget Rusland denne sommer.

Når samlingen ved Pavlovsk Forsøgsstation er særlig sårbar, er det, fordi det er en levende samling. Det er ikke muligt at gemme frø fra planterne og fryse dem ned i en frøbank som den norske Svalbard Globale Frøhvelv på Spitsbergen. For at bevare planter og træer fra Pavlovsk skal de gro, og det vil tage år at omplante samlingen til en anden lokalitet. Tid, som man ikke har. Plantebiologer verden over frygter nu, at samlingens uvurderlige og uerstattelige genetiske diversitet vil gå til grunde. De oprindelige planter er indsamlet af russiske botanikere i områder, der er helt utilgængelige i dag – områder med en høj diversitet af beslægtede arter. En forsker ved det naturhistoriske museum i London siger til *The Economist*,

at samlingen repræsenterer intet mindre end en skat af genetisk diversitet, afgørende for verdens fremtidige fødevarerforsyning.

I 1968 blev Forskningsinstitutet for Planteavl omdøbt til Nikolaj Vavilov Forskningsinstitutet efter den berømte plantebiolog af samme navn. Han grundlagde instituttet i 1926 og udfangede som den første i verden tanken om at etablere frøbanker for bevarelse af genetisk diversitet. Vavilov samlede egenhændigt frø fra mere end 200.000 planter på over 100 ekspeditioner til egne som Nordamerika, Mellem- og Sydamerika, Kina, Middelhavslandene, Etiopien, Yemen og Afghanistan. Hans vision var blandt andet at fremavle kornsorter, der kunne vokse under alle tænkelige forhold. Ifølge Cary Fowler, leder af The Global Crop Diversity Trust, hviler al moderne forædlingsmetode på Vavilovs banebrydende tænkning og arbejde. Vavilov faldt i unåde under Stalins regime, hvor han blev offer for en smædekampagne, der hængte ham ud som »reaktionær, borgerlig, idealist og formalist« ført an af biolog T. Lysenko. Den fremsynede Vavilov blev arresteret, og ironisk nok var en af anklagerne mod ham: sabotage af landbrug. Nikolaj Vavilov døde i en arbejdslejr i 1943.

Fowley siger til *The Independent*, at Rusland lærte verden om vigtigheden af frø- og plantesamlinger for landbrugets fremtid. »Beslutningen om at ødelægge Pavlovsk vil for altid plette den sag, som generationer af russiske plantebiologer har levet for og helt bogstaveligt er døde for.«

Helt surrealistisk hævder selskabet bag boligprojektet, at fordi plantesamlingen er uvurderlig, kan man ikke prissætte den. Derfor er den i princippet værdiløs. Endvidere hævder selskabet, at samlingen aldrig er blevet registreret og derfor ikke eksisterer officielt. I øjeblikket er en større kampagne i fuld sving via Twitter og internettet for at få Ruslands præsident Dmitrij Medvedev til at omstøde beslutningen. Indtil videre har kampagnen betydet, at Medvedev har bebudet en gennemgang af beslutningsprocessen. Plantebiologerne ved Pavlovsk holder vejret og krydser fingre.

